

Overdenking
Kerstmorgen 25 december 2006
om 10.00 uur in 'de Veste' te Gouda

Lezingen:
Jesaja 54: 4 – 8
Lucas 2: 1 – 20
Tekst: Lucas 2: 14

Thema: Lied van hemel en aarde

Gemeente van Jezus Christus,

De engelen zingen in de Kerstnacht hun lied van hemel en aarde.

In de hoogste hemel: Glorie voor God!

Op aarde: Vrede bij de mensen van zijn liefde.

In de adventsweken hebben we veel liederen gehoord: Van Maria en van Zacharias.

Vandaag op het Kerstfeest het lied van de engelen. En volgende week zondag nog het lied van Simeon.

Eén en al jubel. De vreugde staat voorop. De blijdschap spat er af.

Het is natuurlijk wel de vraag of wij dat kunnen meemaken.

We zingen over 'Vrede op aarde', maar er is bitter weinig van te zien.

Rond Kerst overstromen we elkaar met goede wensen. 'Vrede op aarde' straalt ons van alle kerstkaarten

tegemoet. Maar de wereld is bepaald niet veranderd 2000 jaar na het Kerstkind.

Ik herinner me een tv-interview jaren geleden met ds Alje Klamer, een IKON-pastor die ongeneeslijk ziek was. De interviewer vroeg hem ten slotte: 'Wat vindt u nu het moeilijkst, nu het sterven zo dichtbij is?' Ik had verwacht, dat hij iets zou zeggen over pijn, of over afscheid nemen van geliefden, maar hij zei: 'Dat Gods rijk nog steeds niet gekomen is'.

Dat herinnert me aan ds Johann Christoph Blumhardt, van wiens hand een paar prachtige liederen in het Liedboek staan. Over zijn verwachting van de grote toekomst van de Heer.

'Nu knielen herders, wijzen, rondom de kribbe neer.

Straks zal Hem alles prijzen als Heiland en als Heer.'

Hij had vast geloofd dat nog mee te mogen maken. Er gaat het verhaal dat de paarden bij zijn wagen altijd ingespannen klaar stonden, zodat hij zo naar Jeruzalem kon rijden als de Heer kwam. Nu ligt hij al weer meer dan 100 jaar te wachten in zijn graf. De Heer is nog niet gekomen. En vrede op aarde is er al helemaal niet.

Ach, zullen sommige mensen, die verhalen uit de bijbel moet je niet allemaal zo letterlijk nemen. Dat zijn alleen maar mythen die het leven nog enige zin kunnen geven. Nou is een beetje zingeving natuurlijk nooit weg. Maar als die verhalen en mythen niet op een realiteit berusten, dan houden we op het Kerstfeest onszelf toch alleen maar voor de gek?

Ik ben geen fundamentalist. Wij kunnen de toekomst van God niet letterlijk uittekenen. Het gaat ook niet om de letterlijkheid van allerlei voorstellingen en beelden. Máár: ik zou de werkelijkheid waarop de verhalen uit de bijbel slaan, toch niet graag verliezen. Zoals dat visioen van 'vrede op aarde'. Wat blijft er anders over dan zwartgalligheid en pessimisme, als we dat visioen kwijtraken?

Het kerstverhaal van Lucas 2 is een prachtig gecomponeerd geheel. Driemaal staat er ‘en het geschiedde’. Jammer genoeg is die driedeling weggelaten in de NBV; opgeofferd aan het gangbare Nederlands. Maar het driemaal herhaalde ‘En het geschiedde’ wil ons duidelijk maken, dat het verhaal hier op aarde plaatsvindt, dat het gesitueerd is midden in de geschiedenis van deze wereld.

- ‘*En het geschiedde* in die dagen dat er een bevel uitging vanwege keizer Augustus’. Wat hier verteld wordt, wordt geplaatst in de wereld van de politiek. Het verhaal gaat van hoog naar laag. Van groot naar klein.

- Dan komt het middenpaneel. De kern van het verhaal: ‘*En het geschiedde* ... dat de dagen vervuld werden, dat zij baren zou. En zij baarde haar eerstgeboren zoon ...’.

Het centrum van het verhaal wordt gevormd door een kind in een kribbe.

- Dan komt het verhaal van de boodschap van de engelen, en klinkt het nog één keer: ‘*En het geschiedde*, toen de engelen waren teruggedaan naar de hemel, dat de herders tegen elkaar zeiden: “Laten we naar Betlehem gaan om met eigen ogen te zien wat er gebeurd is’.

Het verhaal gaat dus over wat geschied is. Op onze aarde. In onze geschiedenis.

De lens van de evangelist Lucas wordt steeds scherper en dieper ingezoomd: Van hoog naar laag. Van keizer Augustus naar Maria in de stal. En dan naar die schamele herders in de velden van Betlehem.

De verschoppelingen van de wereld van toen, de herders in Betlehem, worden geconfronteerd met de nieuwsdienst van de hemel. God gooit er een ontzagwekkend pr-initiatief tegenaan. De mediatechniek van de Eeuwige grenst aan het ongelofelijke. Maar keizer Augustus in Rome en koning Herodes in Jeruzalem krijgen geen engel te zien. Die verschijnen alleen aan de kleinen, in een uithoek van de wereld.

Hoe zou het toch komen, vraag je je soms af, dat wij zo weinig engelen ontmoeten en zowenig liederen uit de hemel vernemen op aarde?

Voor de herders ging de hemel even open. De nacht werd stralend licht. Kerst is een voorafspiegeling van het Paasfeest. Ook toen kwamen er engelen aan te pas, toen het nog donker was. Maar het gaat in die verhalen niet zozeer om die engelen zelf. Ze vragen geen aandacht voor zichzelf, laat staan verering voor zichzelf. Het gaat om hun boodschap. Ze zijn hulpjes van God, boodschappers van het goede nieuws.

Onze kerstboom hangt inmiddels vol met engelen. Ze verwijzen ons naar het kind. Ze leren ons een lied zingen, een lied van hemel en aarde. Zoals de engelen in Betlehem hun Groot Gloria zongen. Een korte samenvatting in drie coupletten van de boodschap van de bijbel. Een nieuw lied op een oud verhaal. Al die woorden staan al in het Oude Testament, en zijn ook niet zonder dat Eerste Testament te begrijpen. Zoals we bijvoorbeeld lezen in die ontroerende woorden uit Jesaja 54: God als Minnaar die zijn volk met weer open armen ontvangt, als het van Hem is weggelopen; God die ook onze Bevrijder is en zich met een eeuwigdurende liefde over ons ontfermt.

De engelenzang is een compacte samenvatting van de hele bijbel. Korter kan het niet, zou je zo zeggen. Een lied als een preek in drie punten:

1. Glorie voor God in de hoogste hemel
2. Vrede op aarde
3. Voor alle mensen die Hij liefheeft.

Voorop staat de vreugde. Het hele volk zal met intense blijdschap worden vervuld. De herders worden even opgenomen in de hemelse liturgie. Niet voor niets heeft de kerk van alle eeuwen in haar liturgie dit lied als Groot Gloria opgenomen, telkens na het Kyrie

Eleison aan het begin van een viering. We willen toch graag meezingen met de hemel? Alvast een voorproefje krijgen van de hemel op aarde.

Wat zongen de engelen eigenlijk? Wat was de inhoud van hun lied? Wat zingen wij straks met de woorden van het 'Ere zij God' op de ons zo bekende melodie?

De heerlijkheid van God gaat voorop. Zo gaat het toe in de hemel, in het rijk van God. Dat zag de profeet Jesaja in de hemel gebeuren. En zo kreeg ook Johannes op Patmos even een kijkje in de hemel. Daar is God het stralende middelpunt, één en al licht en liefde en heerlijkheid. De herders (en ook wij!) worden door de engelen uitgenodigd om mee te zingen. Om feitelijk Gods glorie te vergroten. Want God troont, naar de woorden van Psalm 22, op de lofzangen van zijn volk.

Dan komt het tweede couplet. Voor ons misschien het bekendst: Vrede op aarde. De kerstboodschap in een notendop. De engelen moeten toch wel Hebreeuws of Aramees hebben gezongen, wilden de herders hen verstaan?! Geen Latijn dus: *Et in terra pax hominibus bonae voluntatis*. Nee, de evangelist kan niet anders bedoeld hebben dan dat er in het Hebreeuws klonk: *Sjalom ba-Arets*. En zo zullen we het dus ook allereerst moeten uitleggen: Sjalom voor het Land. Dat kan geen ander land zijn dan het Land Israël. Dat beloofde Land waar Gods boek van a tot z over spreekt. Jazeker, achter dit Land doemt de aarde op. God tekent als het ware concentrische cirkels. In het Land Israël is alles begonnen. En het zal gaan naar de uiteinden van de aarde. Maar de eerste boodschap van Shalom geldt het Land, het beloofde én verscheurde land.

Wat was er van vrede in het Land te zien voor de herders? Niet meer dan vandaag de dag. Het land zuchtte onder de bezettende macht van de Romeinen. De mensen werden als pionnen op een schaakbord verschoven door een volkstelling van keizer Augustus. En uiteindelijk zouden na een joodse opstand in het jaar 70 de stad Jeruzalem en de tempel in vlammen opgaan.

Wat: Vrede in het Land? Jezus zelf, wiens geboorte hier wordt bezongen, zou de vreselijkste marteldood sterven aan een Romeins kruis. En duizenden zouden gekruisigd worden na de val van Jeruzalem in het jaar 70. En waar was de Shalom voor de miljoenen van het volk van de Joden, die werden afgeslacht in de donkerste nacht van de 20^e eeuw?

Wat moeten we dan met die woorden 'vrede op aarde' – *Shalom ba-Arets* – in de engelenzang? De gemakkelijkste escape is natuurlijk, dat we gaan zeggen: Het gaat hier helemaal niet om vrede in de zin van het niet meer bestaan van oorlog en geweld, maar het gaat om vrede in het hart. Nu is 'vrede in het hart' vast en zeker een groot goed en een machtig mooi geschenk. Maar ik laat me toch niet met een kluitje in het riet sturen, evenmin als Alje Klamer dat deed in dat tv-interview, en evenmin als Johann Christoph Blumhardt dat accepteerde. Vrede in het hart had hij wel, die Blumhardt, maar hij verwachtte meer. Omdat die verwachting gewekt was door de beloften van God. Omdat Shalom meer is, veel meer dan vrede in het hart. Shalom is datgene wat Maria bezong in haar lofzang: Dat machtigen (zoals Augustus) van de troon worden gestoten en hongerigen genoeg te eten krijgen.

In Betlehem was van de beloofde vrede niets anders te zien dan een baby in een voederbak. Een kind in doeken gewikkeld. Een gewoon kind, net als alle andere kinderen, klein en kwetsbaar. Er moest wel een geweldig lichtoffensief en een hemels mediaspektakel aan te pas komen, om de herders op weg te krijgen. Ruwe kerels op zoek naar een teer kind. Er is wel geloof voor nodig om in dat Kind het begin te zien van Gods weg naar de volledige Shalom in het Land Israël in de wereld. Gods manieren zijn de wereld omgekeerd. God begint klein: In een uithoek van de wereld, met een onbelangrijk woestijnvolk, in een beestenboel in Betlehem, bij herders – het uitschot van die tijd.

Maar hoe komt het dan ooit verder? Hoe bereikt de Shalom de uiteinden van de aarde? Hoe komt er welzijn voor miljoenen aids-patiënten, voor meervoudig gehandicapten in onze inrichtingen en op straat in vele wereldsteden, voor mensen die kapot gebeukt zijn door het leven? Hoe wordt het Shalom voor ons en onze omgeving – op Kerst 2006?

Het derde couplet van de engelenzang schakelt ons in: ‘Bij mensen van zijn welbehagen’ aldus de NBG-vertaling. ‘Voor alle mensen die Hij lief heeft’, volgens de NBV-vertaling. Het initiatief ligt bij Gods liefde. Maar wij worden wel ingeschakeld. Gods initiatief vraagt om handlangers. God werft bondgenoten voor zijn plannen van Shalom. Het moet gebeuren in en door de mensen van Gods liefde. Vandaag worden we allemaal gemobiliseerd voor het Leger des Heils. Om mensen te troosten. Om warmte te verspreiden. Om anderen tot hun recht te laten komen. Om Shalom te zijn op aarde.

Vanmorgen worden we boven onszelf uitgetild. En uitgenodigd om het lied van de toekomst mee te zingen. Een toekomst die nabij is. Een toekomst die vandaag kan beginnen. Omdat die in dat Kind uit Betlehem al begonnen is.

Dan word je stil. Dan verstommen alle stemmen. En kun je het gedicht verstaan van Anton van Duinkerken: *’t Laatste geluid op straat, waarnaar ik luisterde viel stil.*

*De laatste vogelkeel, nu heel
de lucht verduisterde viel stil.*

*En in mijn hoofd elke gedachte,
in mijn hart ieder verlangen, in mijn ziel
de twijfel of Gij met mij waart
of mij verliet viel stil.*

*Lang zocht ik in de stilte
naar de bron van mijn gezangen:
ik vond een kind, dat in de kribbe sliep
en ieder lied viel stil.*

Als wij zo stil worden, worden wij bij Gods plannen betrokken. Ingeschakeld bij Gods vredesoffensief. De weg naar de volle Shalom gaat kennelijk niet rechttoe rechtaan. Meer zigzag dan in een rechte lijn.

Maar toch stap voor stap naar Gods grote toekomst. Vanuit het voorgoed begonnen begin in de kribbe van Betlehem.

Zoals de dichteres en predikante Maria de Groot de levende Christus tot haar hoorde spreken vanaf de ikoon in haar privékapel. Jezus zei tot haar:

*In een grot word ik geboren, in een arme plaats.
Twijfel niet aan mijn aanwezigheid. Ik groei in kracht.
Ook al zie je me niet gaan, ik ben tussen de vluchtelingen.
Ik ben vluchteling. Je kunt mij opnemen. Neem mij in huis. Verdrijf mij niet. Laat mij
wonen waar jij woont. Laat mij blijven waar jij blijft.
Ik ben de geneesheer van alle zielen. Ik ben de vreugdevorst.*

Zo kunnen we de stem van Christus verstaan voor onze tijd. Dat betekent grote blijdschap.

Vandaag op het Kerstfeest mogen we delen in de vreugde van de engelen.

We mogen ons oefenen in het lied van hemel en aarde. En zingen voor de glorie van God en van vrede op aarde – in en door de mensen van zijn liefde. **Amen**